

Klimakrisen og økonomisk politikk

Av professor Kristoffer Rypdal,

Institutt for matematikk og statistikk, UiT Norges arktiske universitet

I min forrige kronikk påviste jeg hvor avgjørende det er å umiddelbart starte reduksjoner av globale utslipp. Dette er nødvendig hvis vi skal unngå ukontrollert global oppvarming med kolossale negative konsekvenser for framtidig økonomisk vekst, generell velferd og sosial og politisk stabilitet. En verden som er flere grader varmere enn i dag vil gjøre store deler av de mest folkerike områdene i Afrika, Asia og Latin-Amerika ute av stand til å brødfø en sterkt voksende befolkning, og vil utløse en migrasjon som får dagens flyktingestrøm til å fortone seg som en bagatell. Nord-Europa, Skandinavia, Russland, og deler av Nord-Amerika vil segne under presset av milliarder av klimaflyktninger.

Det mest paradoksale med denne situasjonen er at den slett ikke har vært uavvendelig. Den er en konsekvens av en villet politisk-økonomisk ideologi som har dominert verdensøkonomien siden slutten av 1970-tallet. Neoliberalismens og globaliseringens ideologi.

Gjennomføringen av denne ideologien skaper økonomiske ulikheter som vokser like raskt som utslippene. Nær halvparten av verdens kapital er i dag eid av en prosent av befolkningen. Denne ene prosenten eier 65 ganger mer enn den fattige halvparten av verdens befolkning. Denne fattige halvparten eier ikke mer enn de 85 rikeste personene til sammen. Tygg litt på disse tallene før du leser videre. Er det mulig å forvalte en klode med en befolkning som vokser mot 11 milliarder, der et lite knippe av personer eier og kontrollerer nesten all kapital og det store flertallet er nesten eiendomsløse? Systemet som gjør denne galskapen mulig er det samme systemet som styrer kloden mot en klimakatastrofe.

Energi er en ekstremt omsettelig form for kapital. Spesielt gjelder dette fossil energi. Det svarte gullet har vært motoren i den industrielle revolusjonen i Europa og Amerika siden midt på 1700-tallet, og i Japan og Sør-Korea siden den annen verdenskrig. Det driver i dag den fantastiske økonomiske veksten i Kina, deler av Sør-Øst Asia og deler av Sør-Amerika. Samtidig utplyndres Afrika, og store deler av Asia og Sør-Amerika for naturressurser, men får ingen del i denne veksten.

Investeringer i utvinning av fossil energi har alltid vært en rask veg til stor profitt, først og fremst for private eiere av de multinasjonale oljegigantene, men også for de mest utviklete oljestatene. I mindre utviklete land har tendensen vært at all fortjenesten har havnet hos aksjonærene og i lommene på korruperte politikere. Dessverre er det ingen forskjell i forretningsmodellene til de

oljeselskapene der staten er hovedaksjonær og de rent privatkontrollerte selskapene. Den norske statens oljefond har hatt en fordelingseffekt som er unik i oljesammenheng, men Statoil er akkurat like monomant orientert mot å tømme de fossile ressursene – så lenge det er lønnsomt. Når lønnsomheten forsvinner, slik som nå med lav oljepris, så settes folk på trygd og oppmuntres til å ligge fellesskapet til byrde i stedet for å skaffe seg arbeid i mer framtidsrettete bransjer. Man vil jo ha en arbeidsstokk som står klar hvis markedet tar seg opp igjen. Kort sagt, fossilindustrien er en enorm bremsekloss i omstillingen til en økonomi drevet av fornybar energi. Retorikken fra oljeselskapene har endret seg i den siste tiden, de sier de innser at de er en del av problemet, men det er ingen ting som tyder på at dette betyr noe i praksis.

Oljeindustriens eget utredningsorgan, IEA, har år etter år lagt fram prognoser for fornybar energiproduksjon som grovt har underestimert den faktiske veksten. IEA underslår systematisk at det finnes solide vitenskapelige studier som viser at det er fullt mulig, både teknisk og økonomisk, å bringe verdens energiproduksjon over i en hundre prosent fornybar bane i løpet av noen få tiår. Energiproduksjonen kan dekkes hovedsakelig gjennom sol, vind og vannkraft. Transport på land og mekanisering av landbruket kan elektrifiseres, med hovedvekt på kollektivtrafikk i byene og superhurtige tog over lange strekninger innenfor kontinentene. Flytrafikk kan begrenses til hovedsakelig interkontinentale ruter, og da på biodrivstoff. Et enormt antall nye arbeidsplasser kan skapes i gjennomføringen av dette skiftet, mange flere enn i den eksisterende oljevirkosomheten.

Men det er ikke bare oljeselskapene som står i vegen for denne omstillingen. De frie markedene kan ikke av seg selv skape den raske kursendringen som er nødvendig. De multinasjonale selskapene og finansbransjen er like lite innstilt på økt samfunnsmessig kontroll og styring. Verdens finansmarkeder har utviklet seg til et gigantisk spillekasino som først og fremst har som funksjon å gjøre de rike enda rikere. Det kan gjøres forretning på alt, også forurensing og naturødeleggelse. CO2 kvotene, som i utgangspunktet var tuftet på en fornuftig ide om å sette en pris på utslipp og la forurenserne betale, har utviklet seg til en kvotebørs som ikke reduserer utslippene, men som lar værstingene blant forurenserne fortsette som før, mens andre gjør seg rike på det gjennom spekulasjon.

Dersom et stort antall av verdens land, i Nord og i Sør, skulle makte å komme fram til en bindende avtale om utslippsreduksjoner som monner, så gjenstår en formidabel jobb. Nemlig å bryte de multinasjonale selskapenes og finansinstitusjonenes makt, og bygge økonomier der nye typer virksomheter får vekstmuligheter under statlig og overnasjonal stimulus og kontroll.